Miközben a napokban átlépi a hétmilliárdot a Földön élő emberek száma, a magyar népesség fogy, száma 2100-ra akár a mostani felére is csökkenhet. Az [origo] által megkérdezett kutatók szerint ebben nincs semmi ijesztő, egy ötmilliós ország is lehet jó hely. Sokkal nagyobb baj, hogy úgy tűnik, fejben nem vagyunk felkészülve arra, hogy a legjobbat hozzuk ki a helyzetből.

A föld népessége dinamikusan növekszik, és a napokban átlépi a hétmilliárdot. Ezzel szemben Magyarországon harminc éve folyamatosan és egyre gyorsuló ütemben kevesebben élnek, most már évente eltűnik az országból egy kisvárosnyi ember. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai szerint a csökkenés 1980-ban kezdődött, akkor 10 millió 709 ezren éltek az országban.

A legfrissebb, október 25-én publikált gyorsjelentés szerint augusztus végén 9 millió 965 ezer fő volt Magyarországon a becsült népesség, azaz az elmúlt harminc évben eltűnt nyolcszázezer ember. A sokak által lélektaninak tekintett tízmilliós határt tavaly lépte át az adat. A nyugdíjrendszer fenntarthatóságának vizsgálatához készült különböző népesedési modellek szerint 2100-ra 7 millió környékére csökkenhet az ország népessége, de van olyan forgatókönyv is, amely szerint alig haladja majd meg az 5 milliót.

"Sok nép a királynak dicsősége, de a fogyó nép szégyene annak" - idézte szabadon a Példabeszédek könyvét Orbán Viktor 2004 októberében Nagyváradon az "Áldás, népesség" című konferencián. Orbán már első kormányzása idején is kiemelt célnak tartotta a népességfogyás fékezését vagy megállítását, és "bő gyermekáldást" kívánt az uniós népesség- és családügyi miniszteréknek is, amikor idén áprilisban, a magyar EU-elnökség keretében informális tanácskozásra hívta őket Gödöllőre, hogy "működő" ötleteket kérjen, mit tehetne a kormány a népességfogyás megállítására.

"Magyarországon nemzedékek nőttek fel abban a tudatban, hogy Magyarország helye a nemzetközi politikában és nemzetközi versenyben azáltal is kijelölhető, hogy mi egy olyan ország vagyunk, amelynek a népessége 10 millió fölött van" - mondta akkor nyitó beszédében Orbán, aki szerint nem lehet versenyképes egy olyan nemzet, amelynek csökken a népessége, ezért meg kell fordítani a trendet.

A kormánypártok most is kiemelt feladatuknak tekintik a népességfogyás megállítását. A

családjogi törvényt előkészítő kisebbik kormánypárt, a KDNP képviselői szerint az új családjogi kódex segíti majd a gyermekvállalást, felmerült például, hogy bizonyos kedvezmények csak két gyerek után járjanak a családoknak, mert az első gyerek megszületésével sok családban nincs gond, ez azonban nem elég a népességszám növeléséhez (részletek itt). De több tavaly bevezetett adóváltozás is a gyerekvállalást hivatott serkenteni. A családi adókedvezmény például arányaiban is magasabb a több, mint a kevesebb gyereket nevelőknél.

A szürkeállományban van a nemzet ereje

"Önmagában annak, hogy hányan vagyunk, nincs gazdasági vagy társadalmi következménye. Vannak országok, amelyek ötmillió lakossal is kiválóan működnek, máshol 15 millióan sem tudnak eredményeket elérni" - mondta az [origo]-nak a népességfogyás és a versenyképesség kapcsolatáról Katona Tamás demográfus, a Szegedi Tudományegyetem tanszékvezetője. Ezzel minden megkérdezett kutató egyetértett. Fehér Csaba nyugdíjszakértő szerint néhány különleges esetben, például nagyon kicsi, egymillió fő alatti országoknál a gazdasági teljesítmény összefügg a népességszámmal, de ezekben az országokban sem az a baj, hogy kevesen vannak, hanem hogy bizonyos képességek, tudások szükségszerűen hiányoznak, például egy ilyen kis országban nem biztos, hogy van agysebész.

Évente egy kisvárosnyi emberrel kevesebben születnek, mint amennyien meghalnak

"Önmagában az, hogy kevesen vagyunk, nem jelent semmit. A kérdés az, hogy a népesség képes-e arra, hogy jólétet teremtsen" - mondta Fehér. Példaként Svájcot említette: kevesebben vannak, öregebbek, mint a magyarok, az erőforrásaik is szűkösebbek, mégsem fenyegeti őket az elszegényedés. Szerinte ez is jól példázza, hogy a képzettség és a munkerőpiaci sajátosságok, például a mobilitás tesz egy országot versenyképessé.

"Régen a föld, aztán a bányák és a gyárak számítottak, ma a szürkeállomány határozza meg egy nemzet erejét. A népességszám és a gazdasági teljesítmény között nincs egyenes összefüggés, de a képzettség és a felkészültség már komoly tényező" - mondta az [origo]-nak Besenyei Lajos egyetemi tanár, a Miskolci Egyetem Üzleti Statisztika és Előrejelzési tanszékének vezetője is.

Megváltozik az ország etnikai összetétele

Besenyei szerint a népességcsökkenés "kétségtelenül nagy probléma", de nem önmagában azért, mert kevesebben leszünk, hanem azért, mert a társadalom összetétele is megváltozik. A föld lakosságának növekedése sem azért aggasztó szerinte, mert nincs már hely, vagy elfogynak az erőforrások: vannak számítások, amelyek szerint tízmilliárd ember is elférne a földön - mondta. A baj az, hogy ennek a hétmilliárd embernek durván a háromnegyede a "szegény délhez" tartozik, folyamatosan nő a szegények aránya, és ez óriási feszültségeket okoz.

A magyar társadalom arányai is hasonló irányban változnak - mondta. Besenyei szerint a KSH felmérései is bizonyítják, hogy a cigány nők átlagosan több gyereket szülnek, mint a magyarok, így arányuk is folyamatosan nő a népességen belül. A föld népességének elszegényedését már 1968-ban megállapította a Római Klub, mégsem történt azóta semmi. "Egy segélykoncert semmit nem old meg, mint ahogy mi sem jutunk ötről a hatra a cigányok helyzetének rendezésével" - mondta. A szegények arányának növekedése nem csak a gazdasági teljesítőképességet rontja, de komoly társadalmi feszültségeket is szül.

"Kétségtelen, hogy az ország etnikai összetétele meg fog változni, de annak idején befogadtuk a kunokat is, mégsem történt tragédia" - mondta erről a jelenségről Fehér Csaba, aki szerint a népességszám csökkenése miatti kesergés mögött sokszor "szalonrasszizmus" van.

Fél gyereket vállalni sok magyar

Elvileg egy hétmilliós Magyarország is lehetne virágzó ország, de a népességfogyás mögött nemzeti érzelmek és pszichológiai tényezők is meghúzódnak - mondta Besenyei. Szerinte a magyarok pesszimizmusában az is közrejátszik, hogy olyan nemzet vagyunk, amelyik "fokozatosan lefele halad". "Ez rátelepszik a nemzet gondolkodásmódjára, visszaveti a lelkesedést. Kínában a folyamatos növekedés miatt óriási lendület, dinamizmus van a társadalomban, ez meglátszik a teljesítményükön is" - mondta.
A népességfogyás oka látszólag nagyon egyszerű: kevesebb gyerek születik, mint amennyien meghalnak. Ha a népességfogyás miatt önmagában nem is kellene, a jelenség mögött megbújó okok miatt lehet aggódni - mondta Katona Tamás demográfus.

Újdonság a magyar társadalomban a kutató szerint, hogy megjelent az akaratlagos gyermektelenség, tehát vannak olyanok, aki tudatosan döntenek úgy, hogy nem vállalnak gyereket. Katona szerint probléma az, hogy a magyar családok többségében nem ezért nem születnek gyerekek. "Több kutatás bizonyította, hogy a fiatalok nem utasítják el a gyerekvállalást, több gyereket szeretnének. Aztán hiába tervezik, főleg anyagi okok miatt addig halogatják, amíg kicsúsznak az időből. Nyomasztják őket az anyagi körülmények, féltik a

karrierjüket, később pedig már nem tudnak mit tenni " - mondta. Szerinte ezek a folyamatok és érzések nem csak a gyerektelenül maradó párokra, hanem az egész társadalomra rossz hatással lehetnek.

Karrier és gyerek kell a nőknek

A kormányok általában anyagi ösztönzőkkel próbálják segíteni a gyerekvállalást, de a kutatók szerint ezek sem lesznek feltétlenül sikeresek. "Azokban az országokban, ahol bőkezű az állam és magas a szociális ellátás szintje, könnyebben vállalnak gyereket a fiatalok. De ez csak addig igaz, amíg a gyermeket értéknek tartja a társadalom" - mondta az [origo]-nak Pongrácz Tiborné, a Népességtudományi Kutatóintézet igazgatója. Pognráczné szerint Németországban, ahol a tudatos gyermektelenséget már elfogadja a társadalom, és magas azoknak az aránya, akik így döntenek, hiába próbálja az állam anyagi ösztönzőkkel gyerekvállalásra bírni a nőket.

Már az első Orbán-kormány idején felállított, és a miniszterelnök vezetésével évekig működő népesedési kormánybizottság jelentésében is az szerepelt, hogy a népességcsökkenés megállításában kulcskérdés az, hogy a nőknek nem úgy kell feltenni a kérdést, hogy karrier vagy gyerek, hanem azt kell segíteni, hogy karrierjük és gyerekük is legyen - mondta Besenyi Ferenc, aki szakértőként tagja volt a bizottságnak. "Tanult, egyetemet végzett nőket nem lehet arra kényszeríteni, hogy dobják félre a szakmai céljaikat, és maradjanak otthon. Kiesnek a munkaerőpiacról és végük van" - mondta Besenyei. A bizottság "azóta is szekrényben porosodó" jelentésében azt tanácsolták a kormánynak, hogy a részmunkaidős foglalkoztatást és a távmunka elterjedését támogassa, hogy a nők bátrabban vállaljanak gyerekeket.

Az unokázás segít

Nehézségeket okoz a fejlett társadalmakban az is, hogy miközben egyre kevesebb gyerek születik, az egészségügyi ellátórendszer fejlettségének köszönhetően az idősek egyre tovább élnek. Ez a társadalom elöregedéséhez és ahhoz vezet, hogy néhány évtizenden belül tarthatlanná válnak a jelenlegi nyugdíj- és egészségügyi rendszerek, mert nem lesz, aki megtermelje az idősek elltátáshoz szükséges jövedelmet. Ez - a nyilvánvaló gazdasági nehézségek mellett - újabb társadalmi feszültségeket szít majd a nyugdíjas korú és az aktív népesség között. "Ráadásul egy elöregedő társadalomnak a dinamikája is rosszabb, kevésbé nyitott vagy fogékony az újra" - mondta Pongrácz Tiborné.

Az Európai Unióban elfogadott megoldásnak számít, hogy a hiányzó fiatal népességet

bevándorlókkal pótolják, de Pongráczné szerint ez nem megoldás. "A bevándorlás feszültségeket okoz a társadalomban, és drága is, mert asszimilálni, oktatni kell a bevándorlókat" - mondta, és példaként a Franciaországban és Norvégiában is felszínre törő ellentéteket említette.

A bevándorlók ráadásul nem feltétlenül képzettek, konyhai mosogatók és mosodások pedig hiába jönnek sokan, ők nem fogják fellendíteni a gazdaságot. Fehér Csaba nyugdíjkutató szerint az elöregedő társadalom is csak extrém esetekben válik a társadalom fejlődésének korlátjává. "Az én hetvenéves édesanyám nem úgy és nem olyan hetvenéves, mint az ő édesanyja volt hetvenéves korában. Ha a gazdaság nem bányászatra, fizikai munkára épül, hanem a szolgáltatások felé mozdul el, akkor nem biztos, hogy egy mai hatvanéves embernek kisebb a termelőereje, mint egy ötvenévesnek" - mondta.

Szerinte a nyugdíjrendszer átalakításával és az idősek foglalkoztatásával meg lehetne oldani ezt a problémát. "Az idősek ráadásul sok olyan hasznos munkát végeznek, amelyet nem számítanak bele a nemzeti össztermékbe: például vigyáznak az unokákra, amíg a szülők dolgoznak. Ha ezeket mérhetővé tesszük, máris nem fogjuk annyira nyomasztónak érezni az öregedést" - mondta.

(Forrás: origo.hu/Vorák Anita)